

בס"ד, מנחם אב תשפ"א

דבר תורה לפרשת מטות מסעי – מעיין הנדלר

פרשת מטות פותחת בהלכות נדרים:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' : אִישׁ כִּי יִדַּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבַעַה לְאָסֹר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה :

התורה מלמדת אותנו מה רצון ה', ואיך נוכל לדבוק בו. היא מורה לנו מה עלינו לעשות ומה אסור לנו לעשות, ומותרת תחום בנינים – תחום המותר, שבו אין לנו ציווי ישיר וברור.

אך יש מקרים שבהם אדם מרגיש שעליו להוסיף לעצמו גדר בתוך תחום המותר. ישנם מעשים שאמנם אינם אסורים על פי דין, אבל לתחושתו הם מרחיקים אותו מרצון ה', וכדי להתקדש עליו להתרחק מהם. במקרה כזה, הנדר מאפשר לו להרחיב את תחום האיסור, ונותן תוקף הלכתי להחלטה שלו - "לא יחל דברו".

רבי יעקב ליינר מאיזביצה מתייחס לנדר כמקום שבו אדם יכול לבטא את רצונו האישי להתקרב אל הקדושה:

"ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום "ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך". כי לא הסתפק בדברי תורה הניתנים לכלל כל נפשות ישראל אך ביקש להוסיף. אף כי מה שהאדם עושה במצוות אנשים מלומדה הוא יקרות גדול מה שהאדם מוטבע ומורגל בדברי תורה. אך מהצורך להמצא באדם נקודה שיוסיף בדברי תורה בחשקו. בכדי שיברר לו על כל הדברי תורה שמקיים שהוא בחשק וברצון"

(בית יעקב על התורה, מטות)

כאשר אדם שרוי בימי חייו בתורה ובמצוות הן יכולות להפוך להרגל קבוע, סדר יום של פעולות חיזונית שמקיף את האדם עצמו, ולפעמים גם את כל הקהילה שלו, את אבותיו ואבות אבותיו. כולם עושים, עשו ויעשו את אותן פעולות שההלכה מחייבת. בקביעות הזאת יש אמנם עצמה גדולה, וכלשונו של ה"בית יעקב": "יקרות גדול". האדם שקוע בקיום התורה והיא הופכת לו לטבע שני, אך יש בכך גם חיסרון: החשק, הרגש והרצון החופשי של האדם הולכים ונעלמים, טובעים גם הם בתוך הטבע השני הזה ונשחקים.

כאן מגיע הנדר כמרכיב שמחזיר את התשוקה והחשק. הנדר, שמבטא את הרצון האישי של האדם ואינו מוכתב לו מבחוץ, הוא תוצאה של הברור הפנימי: מה אני רוצה? מה מתחשק לי?

הברור הזה לא נשאר בגבולותיו של קיום הנדר עצמו אלא צובע את כל עבודת ה' בצבע חדש – זה לא רק הטבע השני שלי, זאת גם הכמיהה הגדולה שלי, מה שמלהיב אותי ומתחשק לי לעשות.

אך יחד עם ההארה המיוחדת של הנדר, יש בו גם סכנה. וכך ממשיך ה"בית יעקב" להסביר:

"והנה האדם הנודר כפי השעה הצריכה לו. ידמה בעיניו שזה הסייג שסייג לעצמו הוא שורש ויסוד כל התורה מחמת שהוא משוקע בזה".

כלומר – מכיוון שהנדר הוא באמת אישי, ומגיע מתוך מציאות חייו הפרטית של האדם, הוא יכול להיתפס כחשוב יותר מכל התורה כולה. לא תמיד אדם מבין ומרגיש למה עליו לשמור שבת בדיוק לפי הפרטים ההלכתיים, ומדוע אסור לו לאכול בשר וחלב יחד. לעומת זאת, את הנדר שהוא עצמו קבע לעצמו – הוא מבין, ומרגיש עד כמה הוא משמעותי לו, וממילא נוצרת אצלו תפיסה שמעמידה את הנדר שלו במרכז. התפיסה הזאת עלולה גם להביא אותו לתרעומת:

"...והוא כמתרעם על ה' יתברך. ומחמת שהוא חסר ידמה לו כי התורה חס ושלום חסרה מה שלא נתפרש זה בתורה לסייג. וזה הדעת יזיק לאדם"

בעצם נדירת הנדר יש תרעומת נסתרת על ה' – איך ייתכן שהתיר את מה שנראה לי, האדם הפרטי, כמשהו שמרחיק אותי ממנו? מדוע הוא אפשר לי ליפול ולא שמר עלי באמצעות איסור שהיה מרחיק אותי מן החטא? בתוך נקודת המבט שרוצה כל כך בקדושה, ומוסיפה על איסורי התורה כדי להתקרב לה' ולדבוק בו, יש גם איזו עין רעה על העולם שה' ברא, על האפשרויות שמסתתרות בו, ועל ההנהגה האלוקית שמאפשרת את כל זה. מן התרעומת הזאת האדם צריך להיזהר:

"כי צריך האדם להבין ולדעת כי ה' יתברך יכול להטיב ליבו שיוכל לקבל כל הדברים ולא יפגמו קדושתו"

לצד הבירור העצמי שמוביל לנדר, שבודק מה מקרב אותי ומה מרחיק אותי מה', מה הרצון שלי, ואיפה החשק שלי, עלינו לאזור בתוכנו גם אמונה בה', שידוע מה טוב לנו ומה נכון לנו ויכול להטיב את הלב שלנו גם במקומות שנראים לנו מסוכנים.

האם משמעות הדבר היא שאין צורך בנדר, ועלינו פשוט לבטוח בה' שידאג להטיב את ליבנו?

הרבי מלובביץ' מסביר שיש כאן שתי מדרגות:

במדרגה התחתונה, החשוכה יותר, אדם מרגיש את ההתמודדות הכנה שלו עם הרע, ויודע שכדי לדבוק בקדושה עליו לגדור את עצמו. ההחלטה הזאת מגיעה מתפיסה מפוכחת וכנה, שמכירה בך שהמציאות אינה מושלמת, וצריך למצוא דרכים טובות להתמודד עם הרוע. זוהי מדרגה חשובה, אך היא אינה השאיפה הסופית שלנו.

מתוך המדרגה הזאת אנחנו שואפים להתעלות לעמדה שיש בה חיבור כל כך עמוק לאלוקות, עד שאנחנו איננו חוששים שנתפתה להתרחק ממנה, ואיננו מרגישים צורך לגדור את עצמנו מעבר למה שגדרה התורה עצמה. זוהי עמדה של התרת הנדר, שבה בית הדין מתבונן בנדר ממבט מרומם יותר, ופוסק שאין בו כבר צורך.

הרבי מלובביץ' מוצא את שתי המדרגות האלו בשמו של החודש המתחדש עלינו השבת: מנחם-אב. שמו המקורי של החודש הוא אב, ונוהגים להקדים לו את השם מנחם כתפילה ותקווה שיהפכו הימים הקשים שבו לימי שמחה ונחמה.

השם מנחם מבטא את ההכרה בקושי, בחוסר השלמות שבמציאות הקיימת. ההכרה הזאת מניעה אותנו להתאבל, לבכות את החורבן ולהתפלל שניגאל גאולה שלמה בקרוב. לעומת זאת, השם המקורי – אב, מבטא מקום עליון יותר. השם הזה מזכיר לנו שה' הוא אבינו, הוא נתן לנו גם את הגלות והחורבן מתוך אהבתו הגדולה, ובאמת גם בגלות ובחורבן עודנו מחוברים אליו בקשר בל יינתק, כבנים אל אביהם. צירופם של שני השמות יחד מדריך אותנו לעלות בהם, שלב אחרי שלב.

בתפילה שנזכה להארה שלמה של שתי המדרגות גם יחד – גאולה שלמה, שבה נראה עין בעין את הקרבה העצומה שלנו לה' בכל רגע.